

ישעיהו ילינק

שואת יהודי סלובאקיה בראי המחקר והספרות

(חלק ג')

רשימה ביבליוגרפית זו היא המשך לשתי רשימות, שפורסמו ב"לקוט מורשת", חוברת י"א (נובמבר 1969), עמ' 157—161, וחוברת ט"ו (נובמבר 1972), עמ' 175—184.

בדברי להלן אעיר לפעמים את תשומת-לב הקורא לרשימות הקודמות. הרשימה הנוכחית מהווה השלמת לקודמותיה, אף כי גם עתה טרם סוצו כל הפירוטמים בנושא שואת יהדות סלובאקיה. חידוש באוסף הנוכחי מהווים פרקים מתוך מונוגרפיות הסוקרות את השואה בכללותה, חוקרים בישראל ובחוץ לארץ טענו באוזני, שאם אומנם רשימותי מבקשות לשרת את המחקר, כן הראוי לספק את כל הכלים האפשריים. קיבלתי טינה זו, והרחבתי את הביבליוגרפיות בהתאם. מאידך, קבוצה זו לוקה בחסר. לא רק שרחוק אני מלאסוף את הכל אשר ראה אור, אבל אפילו את כל ההוצאות השונות של היצירות הבודדות לא הצלחתי לגלות. השלמת פרק זה תיעשה בעתיד. (תיחידות הנכללות מופיעות במספרים 8, 13, 21, 32, 33, 56, 57, 70—78, 82, 83, 84, 86, 98, 102—105, 111, 114, 121—126).

הרשימה הזו מוסיפה מאמרים מהעתונות על אלה המוכרים כבר, אך עדיין חנסתר מרובה על הנגלה כן נוספו יחידות רבות מספרות יפה, ובהן לראשונה גם שירה (16, 17, 115). חידוש מעניין מהווה ספר איורים בנושא השואה. מעשי ידיו של צייר יהודי מסלובאקיה (101). המשיעשרה יחידות ראו אור בין השלמת

הישימה הקדומה ובין העובדות. הן מתחלקות בין ספרות יפה (4, 19, 51), ספר זכרון לקהילה שנחרכה (106), חיבורים היסטוריוגרפיים (10, 20, 23, 28, 29, 38, 44, 64, 65, 69, 108). מאלה האחרונים שבעה הינם מחקרים מקוריים ומבוססים על מקורות ראשוניים (20, 29, 30, 38, 64, 65). שתיים מתוך היצירות הופיעו כבר בשנים קודמות, ובין המחקרים, שניים פורסמו בשתי שפות שונות. יוצא, איפוא, כי רק אחת-עשרה עבודות חדשות כלולות בשימה זו.

מספר היחידות בעברית משתווה לאלה בסלובאקית ובאנגלית. בין שאר השפות המיוצגות בשתי יחידות ויותר, אנו מצינים צ'כית, גרמנית, צרפתית, יידיש, רוסית, הונגארית, איטלקית והולנדית. יצירה בודדת פורסמה בכל אחת מהשפות הללו: ספרדית, רומנית, שוודית ואסטונית. רק חיבור יחיד פורסם ביידיש השלישית, ואין כל ייצוג לתקופת סלובאקית הפאשיסטית. נראה שבכך התקרבו הביבליוגראפיות למיצוי רוב המצוי. אם ניקח בחשבון את הפרקים מתוך המונוגראפיות הכלליות, יבולט מספרם הרב של עבודות מחקר והנחה הנסקרות כאן.

חובה נעימה לי להודות שוב לאלה שטרחו ונענו לבקשת סיוע בהכנת הביבליוגראפיה הזאת, והם מר ויליאם ארנרייך, ד"ר לאדיסלאב גרוסמן, ד"ר לני יחיל, ד"ר לאדיסלאב ליפער, גב' אלישבע סנש, מר אריך קולקה, פרופסור ג'והן ס. קוטואי וד"ר יאן שטייגר. תודה מיוחדת לעובדי הספרייה של "יד ושם" ואוניברסיטת חיפה, עבור עזרתם. למותר לציין שוב, שכל האחריות לחסרונות ומשגים חלה עלי בלבד. מאידך, חשוב לזכור, שרק חלק מהפירוטמים ראיתי כמו עיני, ולרוב נאלצתי להסתמך על רישומים בידי הזולת.

בדומה לשימות הקודמות, מתחלקת הביבליוגראפיה לקבוצות אלו:

- (1) עיונים ומחקרים היסטוריוגרפיים (2, 5, 8, 9, 12, 15, 17, 18, 22-26, 28, 29, 32, 33, 38, 42, 43, 56-59, 64-78, 82, 83, 84, 86, 98, 102-105, 107-110, 114, 119).
- (2) זכרונות אישיים. רבים מהחיבורים האוטוביוגרפיים הם על גבול הספרות היפה והתיעוד, ולכן התבחנה והשיפוט מן ההבדל שיהיו לפי הכרעה אישית (3, 13, 19, 79, 80, 112, 113, 120-126).
- (3) ספרות יפה (4, 16, 17, 35, 46-55, 60-63, 87-97, 115, 116, 117, 120).
- (4) פירסומי תצורות. (85).
- (5) תוצאות שינוי לזכר קהילות ואישים. (1, 6, 7, 27, 99, 106).

שואת יהודי סלובאקיה בראי המחקר והספרות

(6) מקורות, כולל תיעוד, מאמרים, כתבות מתקופת השואה, ורישום. (10), 11, 14, 30, 31, 34, 37, 39, 40, 41, 44, 45, 81, 100, 101, 111, 118, 119).

היחידות השונות יצאו לאור הן בצורה מונוגרפית והן במאמרים וחלקים של חיבורים מקיפים וספרות פריודית (המונוגרפיות כוללות: 16, 17, 19, 27, 29, 48, 50–53, 60–63, 65, 79, 80, 87–97, 99, 100, 106, 112, 113, 115, 117, 120).

מספר של עבודות שנתפרסמו במקומות שונים, מופיעות בשלוש הרשימות. בהן נכללות 4 (ב' 70, 71), 11 (א' 58), 28 (ב' 134), 35 (ב' 61), 42, 43 (א' 31), 48, 51, 53 (ב' 14, 77, 79), 49 (ב' 16, 76, 78), 50, 52, 53 (ב' 14, 73, 74, 75, 80, 81), 60–63 (ב' 88, 93, 94), 66 (א' 52, 54; ב' 102, 107), 67 (ב' 106), 68 (ב' 113), 78, 80 (ב' 116, 117), 99 (ב' 124, 125), 116 (ב' 133).

ברצוני להצביע להלן על קבוצות שונות של פירסומים העוסקים בנושאים ספציפיים. החיבורים הדגים בהתנגדות מזוינת, ממשיכים לתפוס מקום בולט בעבודות על השואה (5, 14, 15, 17, 22, 28, 36, 37, 39, 66). בהתנגדות אף כי מסוג אחר עסקה גם גב' גידי פלישמן ו"ל, ממנהיגי יהדות סלובאקיה בימי המלחמה (3, 99, 121–126), שנספתה באושוויץ. מתנה-אימים זה ובריות מפנו, מתארות שש-עשרה יחידות (21, 22, 68, 70–80, 101, 116). (כולט בין העבודות חיבורים של קראוס וקולקה, שתורגם לשפות רבות. מפתיעה החסרת הפרק שנושא סלובאקיה מתוך התרגומים שנעשו בהונגאריה ובמזרח גרמניה). לבסוף, כתבות אודות הכנסיה והכמורה הקתולית (30, 31, 32, 33, 84, 105).

הביבליוגרפיה הנוכחית מביאה מספר מחקרים חשובים, שעל נחיצותם הצבעתי כבר בעבר. כולט הספר של ד"ר יאן שטיינר מאוניברסיטת תל-אביב, הסוקר ומנתח את החקיקה האנטי-יהודית בסלובאקיה, ותשלכותיה הכלכליות (29). איזאן קאמנץ הגיש למכון ההיסטורי של האקדמיה למדעים הסלובאקית עבודת-גמר לקבלת תואר קאנדידאט. הדיסרטאציה (65) הינה סינתזה היסטוריוגרפית של שואת יהודי סלובאקיה. עבודת קאמנץ זכתה לשבחים רבים מפי הבוחנים, אשר המליצו על הוצאתה לאור. נשאר לנו לקוות שאומנם העבודה תפורסם ותתורגם לשפת בינלאומית, ועל-ידי-כך יבוא על סיפוקו הצורך בסקירה חדשה ומושלמת של שואת סלובאקיה. שני מחקרים (38, 64) מספקים אינפורמציה על הפקידה וחלקה של הכנסיה הקתולית במאורעות הסלובאקיים. שניהם תורגמו לפני פירסום הכרך השמיני של תעודות מעיתות המלחמה של וואהתיקאן. כרך זה מביא תעודות לא ידועות עד כה על מעורבות הוואהתיקאן במניעת גירוש יהודי סלובאקיה. כן נכללות בביבליוגרפיה שתי יחידות — המקור הצ'כי (20) ותתרגום העברי (69) — של פרק מספרו של אריך קולקה „יהודים ביחידות צ'כוסלובאקיות בגרית-המועצות" אשר יפורסם על-ידי „יד-

ושם" ו, המכון ליהדות ומגו" בשנה תבאה. גם ספרו של אלי שדמי על הצנחנית חביבה רייק מצפה למכבש הדפוס ב, ספרית פועלים". אני רואה הכרח להדגיש שוב את הצורך בחיבור סקירות מוסמכות על פעילותה של „ממשלת הצללים", ועל מרכז היהודים.

לבסוף, מתוך עיון ביחידות מס' 118, 127, 137, 138, 139 (כולן בחלק ב') התברר, כי אין הן דנות בשואה. השם הנכון של היחידה מס' 58 (חלק א') מובא כאן תחת המספר 81.

ולחלץ הרשימה הביבליוגרפית:

1. אברהם, צבי יעקב, „הרב ר' שמואל דוד אונגר — גיטרה", בתוך, אלה אזכרה, אוסף תולדות קדושי ת"ש—תש"ה, כרך ב', ניו-יורק, תשי"ז (1957), עמ' 251—264.
2. באומינגר אריה, בלוטנטל נחמן את יוסף קרמיש, „חינוך בסלובקיה", בתוך, הילד והנוער בשואה ובגבורה, חינוך ותרבות, ירושלים, 1965, עמ' 94—96.
3. בראנר, יואל, „גיוי פלישמן היהודי הגבורה מסלובקיה" ו, סדר הפארטיזנים בסלובקיה, בתוך, בשליחות נידונים למוות, תל-אביב, תשי"ז, עמ' 47—53, 208—209.
4. גרוסמן, לאדיסלב, „שדה טבק לשנים", מעריב, 17.3.1972.
5. האנק, ארטור, „יהודים בצבא צ'כוסלובקיה", בתוך, חיילים יהודים בצבאות אירופה, בעריכת יהודה סלוצקי ומרדכי קפלן, תל-אביב, 1967, עמ' 158—164.
6. „הרב ר' יהושע בוקסבוים — גלנטה", בתוך, אלה אזכרה..., כרך א', ניו-יורק, תשט"ו (1956), עמ' 190—195.
7. וינגרטן, ש' הכהן, „ברטיסלב—פרשבורג", בתוך, ערים ואמות ביישראל, מצבת קודש לקהילות שנחרבו בידי עריצים וטמאים במלחמת העולם האחרונה, בעריכת הרב י' ל' הכהן פישמן (מיימון), ירושלים, תשי"ד (1960).
8. טורקוב, יונס, „דרך גבולות סלובקיה", בתוך, סופן של אשליה, מהסכם מינכן עד תארי-הגנים באוסביץ, תל-אביב, תשל"ג (1973), עמ' 140—143.
9. יחיל, לני, „הצלת יהודי דאניה ומקומה בתולדות השואה", בתוך, עם ישראל בדורנו; קרבן היצאות שחושמעו במדור „יהדות ומגו" בקונגרס העולמי השלישי למדעי היהדות, ירושלים, תשכ"ד, עמ' 314—329.
10. ילינק, ישעיהו, „שואת יהודי סלובקיה בראי המחקר והסיפור", (חלק ב'), ילקוט מורשת, ס"ז (נובמבר 1972), עמ' 175—184.
11. לאוואר, ארנולד (בומד), „ימים ושנים בסלובקיה הפאשיסטית (פרקי זכרונות)", ידיעות ירושם, 35 (נובמבר—דצמבר 1965), עמ' 13—20.
12. לוי, יצחק, „שואת סלובקיה", בתוך, אחרי התורבן, ניו-יורק, תשי"ז, 157—178.

שואת יהודי סלובקיה בראי המחקר והספרות

13. מוֹיא, פרדקת, „בסלובקיה“, בתוך, רעים בסער, נוער ציוני במאבק עם הנאצים, ירושלים, תשכ"ד, עמ' 258—262.
14. „פי הלוחמים וקרוביהם: צ'כוסלובקיה“, ידיעות יד ושם, 36 (מארס 1968), עמ' 36—38.
15. נינער, שמואל ד', „יידן פארטיואנען אין סלאוואקיע“ בתוך, קידוש השם, ניר-יארק, 1948, עמ' 179—182.
16. סנש, אלישבע, „פקעת המשיח“, שירים, תל-אביב, 1969.
17. —, „מולדת יש לי“, ירושלים, תשי"ו.
18. פראגר, משה, „נס המרד וכשלון התצלה“, הדאר, כ"ד (תשי"ד).
19. צחור, דב, „משתפי פעולה“, נחמה מעין היסטורי מתקופת השואה, תל-אביב, 1973 (?).
20. קולקא, אריק, „הפליטים היהודים מצ'כוסלובקיה בפולין והתגייסותם ליחידות צבאיות“, בחינות, 4 (1973), עמ' 65—83.
21. קראוס, אוטו — קולקא, אריק, „טראנספורטים מכל קצווי העולם: יהודי סלובקיה“, בתוך, בית-חרושת למוות אושביץ, ירושלים, 1960, עמ' 169—171.
22. רוטקירכן, ליוריה, „מפעולות המחתרת היהודית בסלובקיה: עדויות ראשונות מפי פליטי מחנות-השמדה“, ידיעות יד ושם, 25—26 (פברואר 1961), עמ' 24—26.
23. —, „הממשלה הצ'כוסלובקית הגולה והאספקט היהודי והא"י במבחן המקורות“, יד ושם, ט' (1973), עמ' 131—164.
24. —, „המערכה להצלת יהודי סלובקיה“, ידיעות יד ושם, 19—20, מאי 1959, עמ' 22, 32.
25. —, „כיצד היתה הנגריה מחסה לפליטי אירופה“, יד ושם, ד' (1968), 117—136.
26. —, „נתיבי בריחה וקשרים בימי מלחמת העולם“, בתוך, העמידה היהודית בתקופת השואה, דיונים בכינוס חוקרי השואה, ירושלים, ט'—י"ג בניסן תשכ"ח (7.4.1968—11.4.1968), יד ושם, ירושלים, תש"ל, עמ' 322—326.
27. רמון-ריכמן, יעקב, „היסטוריה של הקהילה היהודית בטורנלה“, משוכפל, (אין מקום הוצאה, אין שנה).
28. שטיינברג, לוציון, „יהודי צ'כוסלובקיה במלחמתם נגד הנאצים“, בתוך, לוחמים יהודים במלחמה נגד הנאצים, יהודים בכוחות בעלות הברית במלחמת העולם השנייה בעריכת מריון מושקט, תל-אביב, 1972, עמ' 186—190.
29. שטיינר, יאן, „החקיקה נגד היהודים ונישולם מן הכלכלה במדינה הסלובקית (1939—1945)“, תל-אביב, 1974.
30. „תמצית סיפורי העדים: סלובקיה“, ידיעות יד ושם, 28 (דצמבר 1961), עמ' 52.

31. Abeles, Ernst, "Gespräche in Pressburg", in Bernd Nettleson, comp., *Der Prozess von Jerusalem, Ein Dokument*, Düsseldorf-Vienna, 1964, pp. 123-124.
32. Arendt, Hannah, "Deportations from Central Europe - Hungary and Slovakia", in *Eichmann in Jerusalem, A Report on the Banality of Evil*, New York, 1963, pp. 176-187.
33. —, "Die Deportationen aus Mitteleuropa: Ungarn und die Slowakei", in *Eichmann in Jerusalem, Ein Bericht von der Banalität des Bösen*, Munich, 1964, pp. 236-244.
34. *The Black Book, The Nazi Crime Against the Jewish People, "Czechoslovakia"*, New York, 1946, pp. 132-140, 176-181, 203-214.
35. Bohuš, Ján, *Zranená židva*, Prague, 1969.
36. Borský, Pavel, "Kapitán Kulík, jeden z prvých československých partizánů", *Partyzán* (Prague), 29 March 1946, No. 12.
37. Centre de Documentation Juive Contemporaine, Musée du Memorial du Martyr Juif Inconnu, "Tchécoslovaquie", in *Exposition, Les Juifs dans la lutte contre l'Hitlerisme*, Paris, 1961, pp. 89-93.
38. Conway, John S., "The Churches, the Slovak State and the Jews, 1889-1945", *The Slavonic and East European Review*, LII, 126 (January 1974), pp. 85-112.
39. "Česty a osudy skupiny Janka Kráľa", *Obranca vlasti* (Bratislava), 19 June 1969, No. 25.
40. Czechoslovak Ministry of Foreign Affairs, "Persecution of Jews: Jewish Question in Slovakia", *Two Years of German Oppression in Czechoslovakia*, London, 1941, pp. 88-90.
41. "Digest of Testimony at the Trial; Settlements and Ghettos: Slovakia", *Yad Vashem Bulletin*, 11 (April-May 1962), pp. 67-68.
42. Durica, Milán S., "Dr. Jozef Tiso a problém Židov na Slovensku", *Jednota*, (Middletown, Pa.) 17 April 1957 - 29 May 1957.
43. Durica, Milán S., "Het Slovaakse van Magr. Tiso en de nazistische Jodenvervolgung", *Helmondse Courant* (Helmond), 25 and 26 January 1962.
44. Ehrenreich, William, comp., "Holocaust", in *Czechoslovakia*, B. Pinkus, ed., *Jews and Judaism in East European Publications 1945-1970*, Jerusalem, 1972, pp. 95-127.
45. Ebert, D., "Statistische Angaben über das Schicksal der Juden in der Slowakei", *Gutachten des Instituts für Zeitgeschichte*, Bd. II, Stuttgart, 1966, pp. 73-79.
46. Grossman, Ladislav, "Admiraluv typ", *Svoboda* (Prague), 1 January 1967.

47. —, "Bezsená noc", *Východoslovenské noviny* (Košice), 19 January 1966.
48. —, *The Bride*, Garden City, N.Y., 1970.
49. —, "David háci menyasszonyzóben", *A Hét* (Tel Aviv), October 1968, pp. 10–11.
50. —, *Der Laden auf dem Korso*, Munich, 1970.
51. —, *Nevesta*, Cologne, 1972.
52. —, *Obchod na korze*, Prague, 1966.
53. —, *Obchod na korze*, *Nevesta*, Prague, 1970.
54. —, "Ořečová postel", *Ceskoslovenský voják* (Prague), 18 (1966), pp. 32–35.
55. —, "Past", *Plameň* (Prague), 4 (1962), pp. 66–75.
56. Herzig, David, "Pius XII und die Rettung der Juden in Frankreich, Italien, der Slowakei, und Ungarn", in *Die Rettung, Ein zeitgeschichtlicher Bericht*, Stuttgart, 1967, pp. 218–233.
57. Hilberg, Paul, "Slovakia", in *The Destruction of the European Jews*, Chicago, 1961, pp. 458–473.
58. Hoffmann, Ladislav, "Katolícka cirkev a tragédia slovenských Židov", *Kultúrny Život* (Bratislava), 7 June 1968.
59. —, "Die katholische Kirche und die Tragödie der slowakischen Juden", *Slowakei*, VII, 1–2 (1969), 69–85.
60. Jaššik, Rudolf, *Námestie svätej Alžbety*, Bratislava, 1960.
61. —, *Náměstí svatě Alžběty*, Prague, 1960.
62. —, *Námestie svätej Alžbety*, Bratislava, 1962.
63. —, *Náměstí svatě Alžběty*, Prague, 1965.
64. Jelínek, Yeshayahu, "The Vatican, the Catholic Church, the Catholics and the Persecution of Jews During the World War II: the Case of Slovakia", in G. L. Mossé and B. Vago, ed., *Jews and Non-Jews in Eastern Europe, 1918–1945*, Jerusalem, 1974, pp. 233–267.
65. Kamenec, Ivan, *Zidevská otázka v politike ľudackej vlády na Slovensku v rokoch 1938–1945*, A candidate dissertation, Historical Institute of the Slovak Academy of Science, Bratislava, 1971.
66. Knieža, Emil F., "La resistenza degli ebrei slovacchi", in Yuri Suhl, ed., *Ed essi si ribellarono. Storia della resistenza ebraica contro il nazismo*, Milan, 1967, pp. 194–200.
67. —, "Marinus van der Lubbe in der Ostslowakei", *Tages-Anzeiger* (Zürich), 22 March 1969.

68. Kulka, Erich, "Cinque fughe da Auschwitz", Ed essi si riellarono. Storia della resistenza ebraica contro il nazismo, Milan, 1967, pp. 217-240.
69. —, "Židé a ti druzí : počátky čs. odboje v Polsku", Svedectví, XI, 43 (1972), pp. 429-450.
70. Kraus, Ota, and Erich Kulka, "From Slovakia", in *The Death Factory*, Oxford et al, 1966, pp. 181-183.
71. —, "Transporturi din întreaga Europă", in *Fabrica morții. Omărturie despre Auschwitz*, București, 1959, pp. 262-265.
72. —, "Ešhelony vsei Evropy : Iz Slovakií", in *Fabrika smerti*, Moscow, 1959, pp. 193-195.
73. —, "Ešelonid kogu Euroopast : Slovakklast", in *Surmavabrik. Dokument Osvätimisi kohta*, Tallinn, 1960, pp. 173-175.
74. —, "Transporty z celé Evropy : Ze Slovenska", *Továrna na smrt, Dokument o Osvětími*, Prague, 1959, pp. 200-202.
75. —, "Transporty z celé Evropy : Ze Slovenska", in *Továrna na smrt, Dokument o Osvětími-Birkenau*, Prague, 1964, pp. 187-189.
76. —, "Üzenet Auschwitzból", in *Ejszaka es kód*, Budapest, 1961, pp. 377-379.
77. "Poselství z Osvětími", in *Nec a mlha*, Prague, 1958, pp. 332-334.
78. —, "Botschaft auf Auschwitz", in *Massenmord und Profit. Die faschistische Ausrottungspolitik und ihre ökonomische Hintergründe*, Berlin, 1963, pp. 180-190.
79. Lánik, Jozef, *Co Dante nevidel*, Bratislava, 1965.
80. —, *Co Dante nevidel*, Prague, 1966.
81. Lazar, Arnold ("Bumi"), "Reminiscences from Fascist Slovakia", *Yad Vashem Bulletin*, 18 (April 1966), pp. 17-25.
82. Lettrich, Jozef, "Anti-Semitism", in *History of Modern Slovakia*, New York, 1955, pp. 174-191.
83. Levin, Nora, "Slovakia", in *The Holocaust, The Destruction of European Jewry 1933-1945*, New York, 1968, pp. 527-547.
84. Lord Russell of Liverpool, "Slovakia", in *The Trial of Adolf Eichmann*, London, 1963, pp. 173-178.
85. Medezza, J. v., "Slowakischer Juden-Codex", *Deutsches Recht*, 43 (October 1941), pp. 2276-2277.
86. Mikus, Joseph A., "The Problem of Political Unity : The Jews", in *Slovakia, A Political History, 1918-1959*, Milwaukee, Wisc., 1963, pp. 95-101.

שואת יהודי סלובאקיה בראי המחקר והספרות

87. Mináč, Vladimír, *Dlhý čas čakania*, Bratislava, 1958.
88. —, *Dlhý čas čakania*, Bratislava, 1959.
89. —, *Dovhyj čas čekania*, Prešov, 1962.
90. —, *Generace* (Trilogia : Dlhý čas čakania, Živi a mrtví, Zvony zvonila na deň.), Prague, 1962.
91. —, *Holtak es élők*, Bratislava, 1962.
92. —, *Hossú a várakozás*, Bratislava, 1961.
93. —, *Beggelre szól a harang*, Bratislava, 1963.
94. —, *Živi a mrtví*, Bratislava, 1959.
95. —, *Živi a mrtví*, Bratislava, 1961.
96. —, *Zvony zvonila na deň*, Bratislava, 1961.
97. —, *Zvony zvoní na den*, Prague, 1963.
98. Monneray, Henri, "La Tchécoslovaquie", in *Le Persécution des Juifs dans les Pays de l'Est présentée à Nuremberg*, Paris, 1949, pp. 209–215.
99. Neumann, Yermiyahu Oscar, Gisi Fleischmann, *La Historia de una Mujer Heroica*, Tel Aviv, 1971.
100. *The Persecution of the Jews in Nazi Slovakia*, With messages from E. Benes and J. Slavik, London, 1948.
101. Reichentál, František, "Arbeit macht frei", Bratislava, 1946.
102. Reitlinger, Gerald, "Die Slowakei", in *Die Endlösung, Hitlers Versuch des Ausrottung der Juden Europas 1939–1945*, Berlin, 1960, pp. 437–447.
103. Reitlinger, Gerald, "Slovakia", in *The Final Solution. The Attempt to Exterminate the Jews of Europe*, London, 1953, pp. 385–393.
104. Reitlinger, Gerald, "Slovakia", in *The Final Solution. The Attempt to Exterminate the Jews of Europe 1939–1945*, New York, 1961, pp. 385–393.
105. Robinson, Jacob, "Slovakia", in *And Crooked Shall be Made Straight. The Eichmann Trial, the Jewish Catastrophe, and Hannah Arendt's Narrative*, New York, 1965, pp. 269–271.
106. Rosenthal, Arnold, *A kőz katonák egyikének életéből és ténykedéséből*, Jerusalem, mimeographed, 1974.
107. Rothkreien, Livia, "Activities of the Jewish Underground in Slovakia", *Yad Vashem Bulletin*, 8/9 (March 1961), pp. 28–30.
108. —, "The Czechoslovak Government in Exile : Jewish and Palestinian Aspects in the Light of the Documents", *Yad Vashem Studies*, IX (1973), pp. 157–200.

109. —, "Escape Routes and Contacts During the War" in *Jewish Resistance During the Holocaust, Proceedings of the Conference on Manifestation of Jewish Resistance, Jerusalem, 7-11 April 1968*, Yad Vashem, Jerusalem, 1971, pp. 408-414.
110. —, "Hungary — an Asylum for the Refugees of Europe", *Yad Vashem Studies*, VII (1968), pp. 127-148.
111. —, Shub, Boris, ed., "Czechoslovakia", in *Hitler's Ten-Year War on the Jews*, New York, 1943, pp. 52-66.
112. Skodová, Julia, *Tri roky bez mena*, Bratislava, 1962.
113. Spitzer, Juraj, *Patrim k Vám*, Bratislava, 1964.
114. Steinberg, Lucien, "De la forteresse de Theresienstadt aux maquis slovaquis", in *La Révolte des Justes, Les Juifs contre Hitler 1933-1945*, Paris, 1970, pp. 517-529.
115. Szenes, Erzsé, *A lélek ellenáll*, Budapest, 1966.
116. Svalbová, Manca, "Tamara", in *Vyhasnuté oči (Requiem)*, Bratislava, 1948, pp. 59-74.
117. Tatarka, Dominik, *Farská republika*, Bratislava, 1963.
118. "Testimonies by Fighters and their Relatives: Czechoslovakia", *Yad Vashem Bulletin*, 22 (May 1968), pp. 45-48.
119. "Trpeli a bojovali", *Tribúna* (Bratislava), 29 August 1947.
120. Urban, Milo, *Kto seje vieru*, Bratislava, 1964.
121. Weissberg, Alex, "The Heroism of Gisi Fleischmann", in *Advocate for the Dead: the Story of Joel Brand*, London, 1958.
122. —, "The Heroine, Gisi Fleischmann", in *Desperate Mission. Joel Brand's Story*, New York, 1958, pp. 53-62.
123. —, "Die Heldin Gisi Fleischmann", in *Die Geschichte von Joel Brand*, Berlin, 1958.
124. —, "Hjältinnan Gisi Fleischmann", in *Historien om Joel Brand*, Stockholm, 1958, pp. 58-64.
125. —, "L'héroïne Gisi Fleischmann", in *L'Histoire de Joel Brand*, Paris, 1957, pp. 65-71.
126. —, "De heldin Gisi Fleischmann", in *Mensen als koopwaar. Het verhaal van Joel Brand*, Den Haag, 1960, pp. 50-56.

Gruber stayed in a camp for Jewish P.O.W.'s in Lublin, escaped together with a group of Jewish prisoners and became commander of Jewish partisan units in the forests near Lublin. Here we find important information on fighting activities of Jewish partisans and on their status among other groups of partisans.

The memoirs of *Hirsch Neuberger* were noted down immediately after the War — a rare piece of evidence about the successive stages in the Ghetto of Kowno and on the Jewish police in this Ghetto. In the Kowno Ghetto the police showed a high sense of responsibility for all Jews; they kept contact with the Underground and the Nazis revenged themselves upon them according to their wont. The paper brings this important episode to life in all its details.

Erich Kallka of the Hebrew University, Jerusalem, sent the *Yalkut* hitherto unknown documents on the attempt by Adolf Eichmann to gather all the Jews of the Protectorate — Bohemia and Moravia — in Prague with a view to eventual expulsion. This resolution, taken shortly after the occupation of Czechoslovakia in 1939, was abandoned later on, but it is additional proof of Nazi policy against the Jews. The whole matter is little known, and the documents accompanied by an introduction and notes clarify and explain it.

Dr. Yeshaya Jellinek gives us the third instalment of his continued bibliographical studies, including all publications about the "Holocaust of Slovakian Jewry" as mirrored in research and literature.